

Zahajovací řeč při slavnostní vernisáži výstavy „Buber“ malířky Tatiány Svatošové

Zuzana Svobodová

Vážené dámy, vážení pánové,

dovolte mi ze všeho nejdříve vyjádřit vděčnost za příležitost tohoto setkání a děkuji Vám za možnost pohovořit zde krátce o muži, který vlastně stojí za tímto setkáním povýtce.

Nebudu dnes mluvit o Martinu Buberovi¹ ve spojitosti s jeho knihou *Já a Ty*², o jeho důrazu na to, abychom žili více v základním slově či vztahu *Já – Ty*, kdy je *Já* osobou a vnímá se jako subjektivita, nikoli jako v druhém základním slově či ve vztahu *Já – Ono*, kdy je *Já* individualitou, která se odlišuje od jiných individualit a vnímá se jako subjekt.

Chci dnes, při této krásné příležitosti, kdy je na naší škole, která nese název biblické říčky Jabok a kde se připravují studenti na práci sociálních pedagogů nebo sociálních pracovníků, zahajována výstava obrazů paní Tani Svatošové, z nichž některé jsou vystavovány zcela poprvé, tedy při této příležitosti chci hovořit o Martinu Buberovi skrze dílo, které vydal o čtrnáct let dříve než slavné *Ich und Du*. V roce 1909, tedy přesně před sto deseti lety, přišel Martin Buber na světlo světa s knihou³, v níž shromáždil mystické výpovědi lidí z různých dob, národů, náboženství či sekt.

To, co jednotlivé výpovědi spojuje, je síla prožitého a následná touha vyslovit nevýslovné znamením slova. Tito lidé nehovořili v pojmech, které nastolují řád. Ve výpovědích hovoří jejich duše, snaží se mluvit z nevyslovitelného nejhlubšího tajemství svého principu života, své duše. Jednatřicetiletý Buber v této knize

¹ Martin Buber (1878-1965).

² V roce 1923, ve svých 45 letech vydal Martin Buber svou knihu *Ich und Du*, dále vydal například překlad bible s Franzem Rosenzweigem, nebo práce věnované chasidismu. Od roku 1938 žil v Palestině, pracoval na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě.

³ V roce 1909 vydal Martin Buber výběr mystických výpovědí o setkání s Bohem „Extatische Konfessionen“ (česky: *Extatická vyznání*. Praha: Vyšehrad 2016).

říká: „vím ..., že jsem zde proto, abych naslouchal hlasům lidí.“⁴ Jeho výběr mystických výpovědí o setkání člověka s Bohem přináší slova těch, kdo se odvážili vyprávět o propasti, a Buber dodává: „a já s nimi žiji, slyším jejich hlasy, jejich hlas: hlas člověka.“⁵ Při svém shromažďování mystických výpovědí hledal Buber *Jedno jediné* a vybral pouze subjektivní promluvy či výpovědi, které nebyly nijak upravené, ani básnicky či rétoricky. Hledal to, co je bezprostřední.

Při tomto hledání se mu dle jeho slov „nejjasněji ukázalo, jak je nejniternější prožitek člověka tím nejvšeobecnějším a zároveň tím nejosobnějším, tím, v čem se projevuje zcela jako tvor a zároveň jako neopakovatelně jedinečná bytost.“⁶ Všiml si například toho, jak docházelo k tomu, že ve stejném klášteře, ve stejné době, dvě osoby prožívaly totéž, ale zcela různým způsobem.

Možná, že na těchto obrazech Táni Svatošové budete vnímat, jak se snoubí výpovědi Martina Bubera s jiným jejím zakořeněním, totiž s její náklonností k východní spiritualitě, s uměním tai-či, nebo s orientální kaligrafií, které se také věnuje. K tomu je zajímavá výpověď Martina Bubera v *Extatických vyznáních*: „Horší mi připadá ... že toho přináším mnohem méně z Orientu než ze západního křesťanství. Je to zaprvé tím, že většina asijských jazyků je mi nepřístupná a že například z perštiny je toho do evropských jazyků přeloženo velice málo. Ale je tu i něco jiného. Zdá se mi, že asijské písemnictví zahrnuje méně skutečných vyznání. Extáze je v Orientu mnohem častější a běžnější, takříkajíc normálnější jevem než v Evropě; a její vyjádření se proto spíše než ve zvláštních vyznáních objevuje ve všedním konání, v milostném verši či hliněné nádobě; lze ji vyčíst z perských dvojverší i z čínských váz. ... Navíc Orientálec na rozdíl od Evropana netřímá prožitek v pozdvižených rukou jako něco „svého“. Cítí: toto je prožíváno.“⁷

Martin Buber přinesl soubor extatických vyznání proto, aby nám připomněl, co chybí v našich životech plných spěchu a shonu, myšlenek, citů, vzpomínek, očekávání: aby nám připomněl jednotu, prožívanou jednotu. V našem nanejvýš živoucím nitru se může napsat duše, aby prorazila shon, aby mu unikla, ona může zakusit milost jednoty. Buber doslova říká o duši: „Může se setkat

⁴ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 12.

⁵ Tamtéž.

⁶ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 15.

⁷ Tamtéž.

s milovaným člověkem nebo s pustou kamenitou krajinou – a na tomto člověku, na těchto hromadách kamení se zažehne milost, takže duše už neprožívá jednotlivost, kolem níž se rojí tisíce dalších, neprožívá stisk ruky nebo pohled na skály, ale prožívá jednotu, svět ... Duše prožívá jednotu a v ní jednotu já a světa; už nikoli obsah, ale to, co je nekonečně víc než jakýkoli obsah.“⁸

Jsme však lidé a podle Bubera si člověk nemůže pomoci, „aby i to nejsubjektivnější a nejsvobodnější, poté co je zažil, nevřadil opět do řetězce shonu, a k tomu, co mu prošlo duší bez času a nespoutaně jako věčnost, nepřikoval malou minulost – příčinu a malou budoucnost – důsledek.“⁹

„Člověk, který den za dnem zabředává do funkcí své tělesnosti a nesvobody, přijímá v extázi zjevení své svobody. ... Na toho, kdo sám ze sebe dosud pociťuje a zná jen jednotlivé, omezené, podmíněné, přijde závan síly, přemáhající nekonečnosti, v němž zanikne i jeho nejpůvodnější jistota, hranice mezi ním a jiným.“¹⁰ *Ekstasis* znamená doslova vykročení, je zaniknutím v Bohu, *enthusiasmos* je naplněnost Bohem. V lidském srdci dojde k něčemu, čím vstoupí člověk do zření božských věcí. Extáze člověka sjednocuje s Živým Bohem, proto je opisována jako vykročení do bezedné, nekonečné propasti. Člověk, který ji prožije, se stal jednotou, do níž nesahá už žádná dvojnost, proto je extáze nevýslovná.

Buber popisuje člověka v extázi takto: „Nyní je vyrván shonu, vytržen do nejtišší, zcela bezeslovné nebeské říše – zbaven dokonce i řeči, kterou si kdysi shon s námahou vytvořil jako svou služebnou a která, co je naživu, věčně touží po jednom, po nemožném: šlápnout shonu na krk a stát se zcela básní – pravdou, čistotou, básní.“¹¹

Z Buberova výboru mystických výpovědí uvedu nyní jen tři příklady:

Bájazíd pravil: „Jak dlouho ještě mezi mnou a tebou bude já a ty? Odstraň já, které je mezi námi, učiň, aby já zcela přešlo v tebe, abych se já stal ničím. Můj

⁸ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 17–18.

⁹ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 19.

¹⁰ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 20.

¹¹ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 21.

Bože,“ dodal, „když jsem u tebe, jsem lepší než všechno, a když jsem u sebe samého, jsem horší než všecko.“¹²

Husajn Al-Halládž řekl: *„Poznání znamená nejen vidět věci, ale i to, jak všechny zanikají v nepodmíněném.“¹³*

Symeon Nový teolog pravil: *„Můj jazyk nemá slov, a můj duch dobře vidí, ale nevysvětluje, co se ve mně děje. Pozoruje a chce vyslovit, ale slovo nenachází. Spatřuje neviditelné, prosté všech podob, zcela jednoduché, nesložené a co do velikosti nekonečné. Neboť když nespátřuje žádný počátek, ani nevidí žádný konec, jak má říci, co vidí? Zjevuje se cosi absurdního, jak myslím, a to nikoli samotnou podstatou, nýbrž skrze sdílení. Neboť od ohně vznítíš oheň a vnímáš celý oheň: ten však zůstává nezmenšený a nerozdělený jako předtím. Stejně tak se to, co se sdílí, odlišuje od prvního. A stejně jako tělesné světlo přechází v mnoho světel. Toto je však duchovní, nezměrné, nedělitelné a nevyčerpatelné. Neboť když se dává, nerozděluje se v mnohé, ale zůstává nerozdělené a je ve mně a vychází ve mně, v mém ubohém srdci, jako slunce, či kulatý sluneční kotouč, podobno světlu, neboť je to světlo. Nevím, co o tom říci. A chtěl bych mlčet – jen kdybych toho byl schopen: ale div, plný děsu, podněcuje duši a otevírá má nečistá ústa: a ten, který v mém temném srdci probudil svítání, mne proti mé vůli nutí mluvit, psát.“¹⁴*

Martin Buber chtěl v souboru *Extatická vyznání* zachytit to, čemu říkal „paobraz“ – následky mystického prožitku totiž přirovnával ke stopě zrakového vjemu, jež několik vteřin po sledování předlohy zůstává na sítnici. Je samozřejmě důležité, jakým způsobem se na hleděné díváme, jak dlouho, jak soustředěně.

Já Vám nyní přeji, abyste nyní zde našli soustředění a aby stopy zrakového vjemu ve vás zůstaly a probudily ve vás **živé slovo**, které je mocnější než všechna slova lidská, které dokáže provést každou propastí.

*Knihovna Vyšší odborné školy Jabok (Praha 2, Salmovská 8), 28. února 2019
(<https://knihovna.jabok.cz/cs/o-knihovne/akce/tana-svatosova-buber>)*

¹² Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 38.

¹³ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 40.

¹⁴ Buber, M. *Extatická vyznání*, s. 60.